

Криміналістична профілактика злочинів щодо порушення законодавства про захист рослин

14

Анна ВІНОГРАДОВА,
аспірантка Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка

Боротьба зі злочинністю в Україні на сучасному етапі розбудови правової держави – найважливіше державне завдання. Одним із напрямів цієї роботи є профілактика злочинності. Забезпеченню активної наступальної протидії злочинності, уповільненню темпів її зростання сприятимуть заходи, спрямовані на створення атмосфери суспільної нетерпимості злочинності; послаблення дії криміногенних чинників; припинення зрощування кримінальних структур з органами державної влади тощо. Без успішного вирішення питань профілактики злочинності неможливо побудувати правову державу, сформувати правову та моральну культуру владних інститутів і громадян, оптимально впливати на багатоплановий процес формування всебічно та гармонійно розвинутої особистості.

Одним із напрямів криміналістичної профілактики є встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину. У криміналістичній літературі до причин злочину відносять чинники, що викликають у певної особи інтерес і мотиви для його вчинення, а також суб'єктивні особливості злочинця [2]. Аналіз юридичної літератури свідчить, що встановлення причин конкретного злочину полягає у вивченні особи обвинуваченого, визначенні негативних рис, які в конкретній життєвій ситуації призвели до протиправних дій. Причини злочинів щодо порушення законодавства про захист рослин пов'язані з психологічними та соціальними особливостями злочинця. До них слід віднести правовий нігілізм; низький рівень правової та екологічної культури; нехтування нормативними актами заради досягнення зростання виробництва й отримання прибутку та інші.

Установлення умов, що сприяли вчиненню конкретного злочину, на думку А. Волобуєва, пов'язане з вивченням зовнішніх обставин його вчинення. Ці обставини поділяють на конкретну життєву криміногенну ситуацію та загальну ситуацію, що склалася в суспільстві на час учинення злочину [1].

Зважаючи на специфіку вчинення злочинів щодо порушення законодавства про захист рослин, до суб'єктивних умов їх учинення можна віднести такі чинники: слабка виховна робота з особами, відповідальними за дотримання законодавства про захист рослин; негативне ставлення службових осіб і

працівників до дотримання законодавства та спеціальних норм про захист рослин; необізнаність службових осіб і працівників із своїми обов'язками в галузі законодавства про захист рослин (тут, до речі, заслуговує на увагу точка зору Т. Сліпченка, який з метою запобігання екологічним злочинам пропонує запровадити спеціальну еколого-правову підготовку) [7]; недовідає в діяльності контролюючих і правоохоронних органів, які вчасно не виявляють або не реагують на екологічні правопорушення (це пов'язано з некомпетентністю працівників зазначених структур або їх недбалістю ставленням до своїх службових обов'язків); корумпованість державних природоохоронних органів, адже службові особи державних природоохоронних органів досить часто стають учасниками злочинів або приховують діяльність злочинців.

До об'єктивних умов, що сприяють вчиненню злочинів у сфері порушення законодавства про захист рослин, можна віднести чинники, які безпосередньо не залежать від свідомості й волі особи:

- недосконалість чинного законодавства (невідповідність між різними правовими актами та нормами, відсутність механізму їх реалізації тощо) [6];

- розвиток ринкових відносин, коли окремі представники бізнесу зневажають вимоги законодавства про захист рослин (використовують неякісні пестициди та агрохімікати для боротьби зі шкідниками і хворобами рослин із порушенням правил та інших вимог законодавства

про захист рослин). Крім того, дешевизна неякісних пестицидів та агрохімікатів для боротьби зі шкідниками й хворобами рослин визначає їх інтенсивну експлуатацію з метою отримання якомога більшого прибутку в максимально короткий строк;

- низький рівень взаємодії правоохоронних та природоохоронних органів щодо спільного запобігання, припинення та розслідування злочинів, передбачених ст. 247 КК України;

- недооцінка суспільної небезпеки злочинів щодо порушення законодавства про захист рослин;

- недосконалість системи державних органів спеціального управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, їх малоефективна діяльність;

- недоліки в застосуванні кримінального законодавства. Зокрема, непоодинокими є факти неадекватного покарання злісних порушників, не в усіх необхідних випадках конфіскують знаряддя злочину та відшкодовують заподіяні збитки.

Наведені суб'єктивні й об'єктивні чинники тісно переплітаються між собою, впливають один на одного, створюючи сприятливі умови для порушення законодавства про захист рослин.

Усунення умов для учинення злочинів, передбачених ст. 247 КК України, є складною проблемою і потребує здійснення цілого комплексу економічних, соціальних, організаційних та виховних заходів у масштабах певного регіону чи країни загалом. Роль слідчого у розв'язанні цієї проблеми полягає в чіткому визначенні таких умов у кожному конкретному випадку й відтворенні їх у матеріалах кримінальної справи.

У криміналістичній літературі визначено, що усунення обставин, які сприяють злочинам, може провадитися в різних формах: внесення подання, виступ з інформацією про результати розслідування кримінальної справи на зборах трудового колективу організації, підприємства; виступ у ЗМІ [3].

Зазначмо, що виявити порушення законодавства про захист рослин, правильно оцінити та намітити заходи з їх усунення у багатьох випадках неможливо без залучення до розслідування фахівців відповідного профілю. Форми їх залучення різноманітні. Так, одним із дієвих заходів із виявлення обставин, що сприяють вчиненню порушення законодавства про захист рослин, та їх усунення є експертиза (експертно-криміналістична профілактика). Виявлення зазначених обставин може становити і певну частину завдання, поставленого перед експертом, і бути самостійним предметом спеціального експертного дослідження [4].

Згідно з чинним кримінально-процесуальним законодавством, експерту надається можливість виявляти ініціативу та вказувати на обставини, що мають значення для справи (ст. 200 КПК України), але щодо яких йому не було поставлено запитань. До таких обставин належать і ті, що сприяли вчиненню злочину.

Основною формою усунення причин, які сприяють вчиненню злочину, передбаченого ст. 247 КК України, є внесення подання в порядку, встановленому ст. 23-1 КПК України. Проте аналіз внесених слідчим подань щодо вживання заходів з усунення причин та умов, що сприяли порушенню законодавства про захист рослин, свідчить про значну кількість їхніх недоліків. Досить істотним серед них, скажімо, є те, що нерідко слідчі не виявляють причини вчинення злочину, обмежуючись лише викладенням обставин його вчинення та пропозицією обговорити поведінку обвинуваченого.

Вчасне внесення подання має важливе значення для вжиття заходів реагування щодо усунення причин і умов,

які сприяють порушенню законодавства про захист рослин. Вирішуючи питання про час внесення подання щодо вживання заходів для усунення причин і умов, які сприяли вчиненню злочину, треба спиратися на матеріали розслідування і вчасно усунувати обставини, що сприяють порушенню законодавства про захист рослин.

Наприклад, якщо на початковому етапі розслідування встановлено, що на територію України ввезено та реалізовано засоби захисту рослин, які не пройшли державних випробувань і реєстрації, або використано заборонені хімічні речовини для знищення шкідників і збудників хвороб чи виявлено надмірне вживання пестицидів, то важливе значення має внесення подання про вжиття заходів для їх усунення вже на даному етапі розслідування. Ось чому з метою припинення злочинного порушення законодавства про захист рослин, а також його недопущення надалі доцільно вносити подання одразу після виявлення умов і обставин, які сприяють вчиненню таких злочинів.

З урахуванням специфіки вчинення злочинів, передбачених ст. 247 КК України, вважаємо, що слідчому належить вносити подання керівнику підприємства, організації, де відбулося порушення законодавства про захист рослин; керівникам структурних підрозділів природоохоронних органів; представникам місцевих органів самоврядування.

Зазначмо, що одним із дієвих заходів криміналістичної профілактики злочинів щодо порушення законодавства про захист рослин є виявлення та розкриття вчинених злочинів. Досвідчені фахівці, зокрема Т. Авер'янова, Р. Белкін, Ю. Кожухов, О. Россинська, зауважують, що таким шляхом не тільки припиняється злочинна діяльність конкретних осіб, а й забезпечується невідворотність покарання [5].

Перспективою подальшої наукової розвідки криміналістичної профілактики злочинів щодо порушення законодавства про захист рослин є виявлення та розгляд особливостей типових слідчих ситуацій профілактичного характеру, визначення комплексу профілактичних заходів у кожній певній ситуації.

Джерела

1. Волобуєв А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва: Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. – Харків, 2001. – 427 с.
2. Волобуєв А. Ф. Профілактична діяльність при розслідуванні злочинів у сфері підприємництва // Вісник Ун-ту внутр. справ. – 2000. – № 12. – Ч.1. – С. 62–69.
3. Корж В. П. Проблемы расследования и предупреждения хищений в промышленном строительстве: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. – М., 1985. – 206 с.
4. Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности: Монография. – Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. – 412 с.
5. Криминалістика: Учебн. /Аверьянова Т. В., Белкин Р. С., Кожухов Ю. Г., Россинская Е. Р. /Под ред. Р. С. Белкина. – М.: Изд-во НОРМА-ИНФРА, 1999. – 990 с.
6. Криминология: Учебн. /Под общ. ред. А.И. Долговой. – М.: Издат. группа НОРМА-ИНФРА, 1999. – 784 с.
7. Сліпченко Т. Організаційно-правові питання забезпечення екологічної безпеки на виробництві // Право України. – 2002. – № 5. – С. 71.